

[Anmeldelse:] Georg Simmel

– *En anmeldelse af Simmel - sociologiens eventyrer af Søren Christensen, Nils Gunder Hansen, Simon Langkjær, Martin Hauberg-Lund Laugesen & Joachim S. Wiewiura (red.) (2019)*

skrevet af Jens-August Bonnemose, RUC · udgivet september 2019

Den tyske filosof og sociolog Georg Simmel (1858-1918) er omdrejningspunktet for nærværende anmeldelse. Simmel regnes i dag for at være en af sociologiens grundlæggere, og er berømt for sin særlige essayistiske skrivestil og uforbeholdne interesse for både de store filosofiske spørgsmål og samfundets, ved første øjekast, ubetydelige elementer. Første halvdel af *Simmel - sociologiens eventyrer* er en række oversættelser af Simmels egne og vigtigste tekster, hvoriblandt fem af disse foreligger på dansk for første gang, og indeholder sociologiske analyser af fx måltidet, den fremmede, storbyen, individet og kulturen. Sidste halvdel af bogen er en antologi med forskellige analyser og anvendelser af Simmels forfatterskab, hvilke er forfattet af bogens redaktører og anerkendte kapaciteter indenfor sociologi. Anvendelserne spænder bredt, og indeholder fx S. Christensens og Mikkel Jacobsens analyse af den individualisme, der synes at kendetegne den moderne måltidskultur, og Anne S. Sørensens analyse af Simmels begreb sociabilitet (det sociale som formål i sig selv), som hun aktualiserer med udgangspunkt i bl.a. digitale medier.

Simmel var en af de første sociologer, og selvom, at han ikke har været skoledannende, har han bidraget betydeligt til legitimeringen af sociologi som videnskab. Hans mikrosociologi og vekselvirkningsbegreb har fx sat sig tydelige spor hos en anerkendt sociolog som Erving Goffman og hans interaktionsanalyser, hvilket udfoldes i en af antologiens tekster om netop Goffman som Simmels arvtager. Simmel kan desuden siges at have inspireret Frankfurterskolens kritiske teori med hans dialektiske metode og

afvisning af samme som vidensideal (se bl.a. Larsen, 2013: 126; Laugesen & Wiewiura, 2019: 259).

Simmel gør i det programmatisk essay "Sociologiens problem" klart, at det er indsigt i, at menneskets tilværelse er bestemt af dets vekselvirkning med andre mennesker, der har givet anledning til den sociologiske videnskab. Vekselvirkning er for Simmel *samfundsmæssiggørelse*, der betegner "[...] gestalt[ningen af] individernes isolerede ved-siden-af-hinanden til bestemte former for med-hinanden og for-hinanden, der hører under det almene begreb vekselvirkning" (ibid.: 43). Samfundsmæssiggørelse er den vekselvirkning, der giver form til socialitet, og desuden det, der for Simmel udgør definitionen på samfundet. Simmels ambition for sociologien var derfor at undersøge disse sociologiske former, hvormed mennesket vekselvirker på tværs af kulturel og historisk kontekst. Således er fx religiøse fællesskaber og økonomiske sammenslutninger sociale sfærer, hvor vekselvirkningsfænomener som partidannelse, konkurrence og over- og underordning finder sted. Sociologens opgave er ikke at undersøge den kulturspecifikke tilsynekomst, men at bruge den som afsæt til undersøgelsen af de rene sociologiske former, og således beskrive de generelle årsager til fx deres opkomst og forandring (ibid.: 48): En beskrivelse af et fx kulturspecifikt indhold af en given form, ville blot resultere i, at man gav kulturforskningen en ny retning. Sociologiens alfa og omega er altså almene former for vekselvirkning, og hvordan disse former indvirker på hinanden, og Simmels sociologiske program kan derfor overordnet karakteriseres som en nykantiansk undersøgelse af samfundets a priori. Denne karakteristik underbygges også i idéhistoriker Henrik Ørnstrups tekst i antologien, i hvilken Simmels personligheds- og dannelsesbegreb udfoldes og anvendes på forholdet mellem kultur og individ i den danske velfærdsstat.

I bogens anden del trækkes dog i en af teksterne nogle væsentlige filosofihistoriske tråde fra Kant til Hegel. Det gøres med henblik på, i

modsætning til den typiske forståelse af Simmel som nykantianer, at bevise hans filosofiske og dialektiske fællesnævner med Hegel. Dialektikken følger den sprogfilosofiske overbevisning, der er at finde i anerkendt form hos F. Saussure, L. Wittgenstein og senere J. Derrida, at mening er relationel, og at et begreb først giver mening i og med dets modsætning. Hos Hegel har den selvsamme overbevisning den betydning, at den begrebslige modsætning skal ophæves i et nyt begreb for at tilvejebringe egentlig erkendelse (Laugesen & Wiewiura, 2019: 238). Dialektikken følger med andre ord bevægelsen fra modstillingen mellem en tese og antitese, og disse negeres, ophæves og bevares i det nye begreb: syntesen (ibid.: 239). Laugesen og Wiewiura eksemplificerer dialektikkens plads hos Simmel gennem læsninger af teksterne "Ekskurs om den fremmede", "Moden" og "Om skuespillerens filosofi", der alle indgår i bogens første del. Simmel bestemmer fx den fremmede som en syntetisk enhed af nærhed og fjernhed. Denne enhed får det udtryk, at vi føler nærhed overfor den, hvortil vi er knyttet med lighed af specifik karakter, mens vi føler fjernhed overfor den, hvortil vi er knyttet med lighed af almen karakter. Dermed bliver, ifølge Simmel, fx partneren i det erotiske forhold fremmedgjort, for så vidt man indser, at man i forholdet til partneren blot udlever et almenmenneskeligt erotisk handlingsforløb med en person, der desuden principielt er udskiftelig.

Dialektikken kan dog sættes i kontrast til Simmels nykantianske sociologiske program: En i sandhed dialektisk sociologi ville fordre en syntetisk bestemmelse af både form og indhold, og ville altså ikke prioritere den ahistoriske forms betydning. Simmel er altså, pga. sit nykantianske program, hvormed han evnede at berettige sociologien, ikke overordnet dialektiker. Han gør dog alligevel, som den kritiske teori, brug af dialektikken som et udelukkende metodisk redskab.

Simmels nykantianske krav til sociologien kan endvidere kontrasteres med de konstruktivistiske interaktionsanalyser, han har inspireret til. Disse

hævder, at mening opstår i sociale interaktioner (el. vekselvirkninger), der er betingede af kulturelle og historiske sammenhænge: I denne sammenhæng er sociologens rolle altså ikke formalistisk, men centrerer sig om det kulturelle og historiske indhold, der kommer til syne i vekselvirkningen. Denne erkendelsesteoretiske tilgang har bred accept indenfor sociologi ved fx Herbert Blumer, Goffman, og Foucault og er samtidig kun legitim pga. den førnævnte indsigt, at mennesket er bestemt af dets relationer. Det forekommer således, at sociologi ikke nødvendigvis kun er berettiget gennem ahistorisk formalisme, som Simmel ellers har argumenteret for, men at de sociale formers indhold er af ligeså stor sociologisk interesse. Konsekvensen af dette er imidlertid, som det følger af Simmels logik, at sociologi bliver et slags kapriciøst samfundsstudie: Et konglomerat af undersøgelser med både filosofiske, psykologiske, sociale indhold etc.

Simmels skrivestil, der hverken har afhandlingens eller systematikens karakter, bør dog også ses i lyset af dialektikken. Dialektikken fordrer, med hensyn til et essays struktur, en tresidig beskæftigelse med et emne, hvorfor Simmel fluktuerer mellem forskellige positive, negative og syntetiske tilsynskomster af sin analysegenstand, og dermed formår at tilvejebringe læseren en mangefacetteret forståelse af emnet.

Simmels forfatterskab indeholder anseelige essays om fx storbyen, pengeøkonomien og den moderne kultur, og disse synes kun at have fået større relevans gennem tidens gang. For Simmel gjaldt det fx, at penge, hvorudfra næsten alt moderne åndsliv måles, er en kompromisløs nivellerende kraft, da de "[...] udtrykker alle kvalitative forskelle mellem [alle ting] gennem kvantitative forskelle [...]" (ibid.: 65). Penge nivellerer altså værdien af diverse åndelige frembringelser, og nødvendiggør desuden talrige matematiske kalkuleringer, der, ifølge Simmel, smitter af på enhver form for åndsliv og instituerer beregnende og lettere kyniske

forstandsvæsener i samfundet (ibid.: 201). Simmel observerede endvidere, at pengeøkonomien er en væsentlig årsag til den voksende individualisering: I pengeøkonomiens tidsalder er vi meget afhængige af diverse vareleverandører, men samtidig tilsvarende uafhængige af det individ, der agerer leverandør (ibid.: 195). Samfundets økonomiske struktur er altså kendetegnet af en principiel udskiftelighed og ligegyldighed overfor den andens individualitet, hvorfor vi hver især fristes til overudviklingen af samme: Ligegyldigheden overfor den anden efterlader os i isolation med selvet.

Man kan desuden tilskrive Simmel en vis kulturpessimisme, der bl.a. kommer til syne i essayet "Kulturbegrebet og kulturens tragedie" (Simmel, 2019: 73-94). Simmel opererer først og fremmest med en skildring mellem subjektiv og objektiv kultur: Subjektiv kultur er de åndelige frembringelser, subjektet dels selv producerer og knytter sig til, mens objektiv kultur er de frembringelser, der foreligger individet i samfundet, som fx religion, kunst, moral og videnskab (Simmel, 2019: 75). Subjektets bestemmelse er at inkorporere den objektive kultur i sig, men på en sådan måde, at det bevarer sin subjektivitet. Simmels væsentligste pointe her er, at den objektive kultur har vokset sig betydeligt større, og at individet i moderniteten derfor konfronteres med et uoverskueligt virvar af kulturelt indhold. Individet tvinges til at forsøge at internalisere den foreliggende kultur, hvorfor dets identitet enten bliver fragmenteret eller konstant ligger under for presset fra dets egen subjektive bestemmelse, der fordrer dets kultivering. Hans argumentation består i en uhensigtsmæssig og omfangsrig metafysisk konstruktion af kulturens indre bestemmelse over ca. 19 siders tekst, der de facto kan opsummeres som følgende: Den objektive kultur kan principielt vokse uendeligt, mens den subjektive kultur er begrænset af subjektets kapacitet (ibid.: 73-91). Pointen om den psykologiske konsekvens af kulturens mangfoldighed er i og for sig interessant, men den her opsummerede argumentation synes at være acceptabel for enhver, der fx

bare har ænset de nu flere tusindårige forudsætninger for og udformninger af den filosofiske disciplin. Læseren må altså overveje, om beskæftigelsen med en så ørkesløs metafysik er arbejdet værd.

Sammenfattende vil jeg mene, at *Simmel - sociologiens eventyrer* er en anseelig indføring i sociologihistorie, hvori både centrale dele af samfundet som pengeøkonomien og ellers uanseelige elementer som måltidet sættes under skarpt lys på både sociologisk og dialektisk formel. Som udgivelsens redaktører også gør opmærksom på, var Simmel virkelig en åndelig eventyrer, hvilket man som læser uvilkårligt mærker gennem hans uforbeholdne interesse for samfundslivet. Tekstudvalget udgør en repræsentativ del af Simmels sociologiske forfatterskab, og læseren vil få væsentligt indblik i hans sociologiske program, dets forudsætninger og praktiske anvendelse. Teksterne i bogens anden del formår tillige at tilvejebringe læseren både relevante aktualiseringer og kritikker på læsevenlig manér: Den simmelske tekstsamling står dog overfor den vanskelighed, som flere af bogens bidragydere også gør opmærksom på, at Simmels sprog ikke ligefrem er letfordøjeligt.

Litteraturliste

- Larsen, Christian Stenbak (2013). "Georg Simmel". I Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (2013). *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag, 5. udgave.
- Laugesen, Martin Hauberg-Lund & Wiewiura, Joachim S. (2019). "Simmel og dialektikken: Om Simmels tænkning og de sociologiske formers indre uro". I Christensen, Søren et al. (2019). *Simmel - sociologiens eventyrer*. Nyt fra samfundsvidenskaberne, 1. udgave, s. 235-262.
- Pyyhtinen, Olli (2019). "Penge og samfundets relationelle felt - Simmels pengefilosofi". I Christensen, Søren et al. (2019). *Simmel - sociologiens eventyrer*. Nyt fra samfundsvidenskaberne, 1. udgave, s. 331-350.
- Simmel, Georg (2019). "DEL I". I: Christensen, Søren et al. (2019). *Simmel - sociologiens eventyrer*. Nyt fra samfundsvidenskaberne, 1. udgave, s. 23-216.